

Učiteljski Tovariš.

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Vsebina: V premislek. — K „Poljskemu vprašanju“. — Govor dr. Tavčarja pri proračunski razpravi 20. marca t. l. — Dopisi. — Društveni vestnik. — Književnost in umetnost. — Vestnik.

V premislek.

I.

„Služba učitelja-voditelja na enorazredni ljudski šoli v X se je podelila izprašanemu učiteljskemu kandidatu g. Y“. — Tako je čitati jako pogosto v naših listih. Čitajoči si pri čitanju tacihi notie navadno ničesar ne mislijo — izvzemši onih, ki novoimenovanega učitelja poznajo; ti mu potem čestitajo ali v duhu ali pa pismeno, in s tem je vse afere konec. Ne tako pri meni. Čitajočemu taka imenovanja, se me polasti huda jeza in navadno izustim besede: „Že zopet! In zakaj? Zato, ker so taka imenovanja pouku in šoli v kvar, a imenovanemu čestokrat v pravo mučeništvo. Da se laglje raznemo, hočem to kolikor možno pojasniti. Najtežavnejši pouk je na enorazrednicah. Tu so po 3, 4 oddelki, a navadno pa po 100 in še več učencev. Učiteljski pripravnik je doslej imel svoje nastope v uzorno urejenih, z najboljšimi učenci napolnjenih razredih, ki so brojili po 20—30 učencev. Ti učenci imajo po navadi poleg šolskega pouka tudi domač pouk, katerega oskrbujejo domači ali pa kak plačan dijak.

Obisk šole je izboren in le redko kedaj se zgodi, da manjka kak učenec. S kratka: vse je tako, da se je treba učitelju le pripraviti, to predavati in cilj je dosežen. Pripravnik vidi vse to in gre poln ognja, ves vnet za stan in prepričan, kako uspešno bo poučeval — saj je imel v nastopih „lobenswert“ — na kmete na enorazrednico, ki broji 4 oddelke, ima poldnevni pouk in 140 učencev. Sedaj se prične delo. Pa, o joj! Izpolniti ima tiskovine v pisarni, katerih ni nikdar ali pa le malokdaj videl, napraviti dopise, o katerih ne zna, kako jih napraviti, ker se tacihi stvari ni nikdar učil. Delal je pač leposlovne naloge, celo verze, a kako se dopisuje uradom, ne, tega mu ni nihče povedal, nihče pokazal, tega ne zna in sedaj je revež v največji zadregi. Kaj storiti? K sosedu! Tedaj „zbere“ vse „spise“ ter se poda k 1—2 uri odaljenemu sosedu, ki je že nekaj let voditelj. Ta mu dragevolje pokaže, kar treba. „Hvala Bogu“, pravi revež, ko pride ves truden po 2 do 3 urnem potu domov. Če pa v bližini soseda ni, napravi dotični spis sam z zavestjo, da ne ve, je li prav ali ne in potem čaka nestrpnost slednji dan, kedaj ga dobi nazaj ali v popravek ali

K „Poljskemu vprašanju“.

Kulturna slika. Spisal Ivan Ivanovič.

Zagrebski „Obzor“ je pred kratkim objavil daljši članek o nemških Poljaki iz peresa jako dobrega poznavatelja tega naroda, kjer je bilo na podlagi števil dokazano sedanje kulturno stanje poljskega naroda v Nemčiji, za katerega se je pričel zanimati v najnovejši dobi — od znane „wrzsenske afere“ — ves kulturni svet. Sicer bi bilo zanimivo na podlagi onih števil napisati daljšo razpravo, a ker je naimen „Učit. Tovariš“ v prvi vrsti vzbujati zanimanje za vzgojevalne zadače oziroma težnje posameznih narodov, podati hočemo v naslednji skromni razpravi nekako duševno ogledalo — narodno vzgojo — nemških Poljakov.

V obče se lahko trdi, da Poljaki v Nemčiji vkljub nemškemu nasilstvu, vkljub naseljevalni komisiji, vkljub „ostmark-vereinu“, vkljub ustanavljanju novih nemško-protestantovskih šol, kjer sedi v enem razredu 18—25 otrok in vkljub mnogim „wrzsenskim“ dogodljajem — vidno napredujejo.

Narodna vzgoja — to je cerkev, družba, časniki, knjige in razni domoljubni možje — učenjaki — vzbujajo v Poljaku zavest, da je sin nekdanje mogočne Poljske, in ta vzgoja je

mogočnejša in vplivnejša kakor pa vse grozovitve in vsi načrti nemškega kancelarja Bülowa.

Jeden najmočnejših faktorjev, kateri vzdržuje narodno zavest med nemškimi Poljaki in jih navdušuje k vztrajnosti, je katoliško-misleča neklerikalna duhovščina. Poljak je znan kakor jako veren in pobožen narod in radi tega je svojemu dušnemu pastirju vprav slepo vdan. In tam, kjer deluje vnet narodni duhovnik, tam je narodna zavest na tako visoki stopinji, da vsa nemška umetno nanešena kultura ne odkrhe niti enega kamenčka od narodne stavbe, od narodne zavednosti. In ravno vsled tega je nemška vlada pričela obračati vso svojo pozornost na to točko narodnega probujenja, in v najnovejšem času so pričeli prakticirati v tem smislu, da nastavljajo v čisto poljske okraje, slično kakor na Koroškem, popolnoma nemško duhovščino. V večjo narodno vzpodbujajo si je narod prostovoljno nadel nekatere zakone, po katerih si je vravnal vse svoje mišljenje in delovanje. Omenjamo le nekatere: 1.) Nemško moliti je greh. 2.) Bog ne zapusti Poljaka. 3.) Nemec je naš najhujši sovražnik. 4.) Naš jezik je najlepši. 5.) S svojimi otroci govorimo doma le poljski. 6.) Z Nemci govorimo vselej le poljski, le v največji sili nemško. 7.) ako se Poljakinja omoži z Nemeem, prisili naj ga, da se priuči poljskemu jeziku in da postane katoličan — in tako dalje.

pa v dopolnilo. Ko mine 8, 14 dni, pa dopisa le ni nazaj, tedaj se šele oddahne, ker se nadeja, da je bil prav napravljen. — Tako se začne revežu mučeništvo v pisarni; no, tu ne trpi pouk, pač pa učitelj, ki si mora početkom dan za dnevom pri sosedu pomoči iskati, ker zahtevajo od njega stvari, o kojih nima najmanjšega pojma. Kakšne dopise in izkaze prijemajo oblastnije od učiteljev — novincev, o tem bi vedeli naši gg. okr. š. nadzorniki mnogo povedati. Kdo je temu kriv? Ali dotični učitelj? Gotovo ne! Njega ne zadene nobena krivda. Od njega se ne more zahtevati, da pravilno izpolnjuje tiskovine, katerih najbrže še nikdar videl ni. Še manj se pa more zahtevati, da bi znal oni „Amtsstill“, kateri je v navadi pri uradih. — V šoli se je pač učil marsikaj, a kako se uraduje z oblastnijami, tega se ni učil, zato tudi tega ne zna. — Za vse morajo ljudje v prakso. Po vseh pisarnah se praktikantom pokaže, kako je to in ono izpolniti, kako to in ono sestaviti itd. — A tu? Kdo je kriv? Povsod je najprej „rekrut“ potem „komandant“ voditelj. A tu? Kdo je torej kriv? Več o tem spregovorim prihodnjič.

— t —

Govor dr. Tavčarja

pri proračunski razpravi 20. marca t. l.

(Dalje.)

Ščuvavanje zoper šolo.

Eksceleuca se lahko s tem opravičuje, da je izšlo obrekovanje od kmečkega zastopnika, ki ne pozna pravih razmer ter je postal v tej zadevi trobilo onega fanatičnega duhovništva, ki vlada na Gorenjem Štajerskem. (Prav dobro!)

Na oni govor tudi nisem posegel iz vzroka, ker ni vsled insultov, ki jih je vrgel gospod Hagenhofer zoper državna učiteljska in implicate tudi zoper učiteljstvo, tedaj zoper stan, ki ima za moderno državo vsaj oni pomen, kakor duhovniški stan (pritrjevanje), nastal v visoki zbornici vihar ogorčenosti in recimo, vihar ugovaranja, kakšen bi bil nastal gotovo svoje čase!

In teh pravil se Poljaki drže z vsem svojim vročkrvnim temperamentom in od teh zahtev ne odjenjajo niti za las. V poznanjskem okraju razumejo skoro vsi tamošnji Nemci poljsko. Ako sreča Poljak Nemca, pozdravi ga le poljski in če sedi v gostilni nekaj Nemcev in lomijo svoj „plattdeutsch“, kakor hitro se jim pridruži Poljak, namah znajo vsi poljsko — kakor pri nas nemško, če prisede k naši mizi kak „pol-Nemec“. S posli, deklami, hlapci, pastirji in težaki nemški gospodarji vsi poljsko „lomijo“, kajti oni so prišli do prepričanja, da jim je posel zvestejši in vstrajnejši, ako se poljsko ž njim občuje.

Ono tako razupito podučevanje krščanskega verouka v nemščini tudi nima nikakega stalnega vpliva na narodno malomarnost, kajti pristen Poljak ne dovoli svojemu otroku nikdar doma v nemščini moliti, kaj-li, da bi on ž njim molil! Vse one nemške molitvice in nemške pesmice, katere se otroci v šoli priučijo, obdrži otrok le toliko časa v spominu, dokler obiskuje šolo, a pozneje mu zgine iz spomina kakor jutranja megla lepega jesenskega dne.

Drug, skoro ravno tako mogočen vzgojevalni faktor k večji narodni probujenosti so pa razna društva, kakor pevska, kmetijska, bralna in v novejšem času mnogovrstne posojilnice in hranilnice, ustanovljene po „Reiffeisenovem“ sistemu. V teh

Zbornica se seveda lahko s tem opravičuje, da še ni celjsko vprašanje rešeno, in da je tako desnica kot levica popolnoma opravičena, če se pogajati za ljubav gosp. Hagenhoferja in njegovih tovarišev. (Prav dobro!)

Ta ljubav se bo morala drago plačati, naj se že obrne Hagenhoferjevo srce grofu Stürgkhu ali kateremu oboževalcu na tej strani visoke zbornice. (Prav dobro!)

Celjska zadeva mora končno privedi do tega, da se bodo svobodomiselnih elementi med seboj razmesarili. Oni, ki si bodo polnili vrečo, bodo klerikalei!

Toda na dan cerkvenega žegnovanja pridigovati pamet, je brezuspešna stvar.

H govoru gospoda Hagenhoferja sem se povrnil edino le iz vzroka, da konstatujem, da se nazori, ki jih goji gospod Hagenhofer o državnih učiteljskih, popolnoma krijejo z mnenjem, ki ga je naša klerikalna stranka od nekdanj izrekala o srednjih šolah sploh.

Naši Hagenhoferji so razumeli, ljudsko množico naščuvati zoper šole sploh in zoper srednje šole še posebej. (Klic: To ni res!) Pri nas na Kranjskem je to res. Ako ste Vi Hagenhofer, tedaj stanujete na Gornjem Štajerskem, in tam bo pač ravno tako resnično, kakor pri nas. (Pritrjevanje.)

Tem državnim zavodom se očita, da so gojišča brezverstva, da se v teh mladina pokvari ter izneveri od očetov podedovani veri.

Povsod pri nas odmeva pesem, da škofje proklinjajo sedanjo šolo, da vodijo sedanje šole prostozidarji ter da ista zasleduje edini namen, pri mladini iztrebiti vero s koreninami vred. To je grda pesem, lažnjiva pesem, ki jo tem rajši zapoje od gotovih strani, ker si je ta stran, ki dela z razkošjem in lažjo, svesta lažnivosti svoje pesmi.

Mi pa, ki zastopamo v ljudstvu stališče prosvete, se nečemo nikdar umakniti pred tem pretvaranjem in obrekovanjem šole, mi hočemo nalašč vsakemu škofu in kardinalu javno priznati, da zadostuje današnja šola, najsi se že imenuje ljudska ali srednja šola, tudi z ozirom na takozvano nраво- versko vzgojo popolnoma vsaki pošten in pravični zahtevi. Nikdar ne bomo dopustili, da zdrknejo naše srednje šole do

društvi se goji v prvi vrsti narodni čut, narodna zavest in drugi se poljski kmet povspne na podlagi ravnokar imenovanih društev do večje samostojnosti in iztrga se ga iz odeduških nemškožidovskih krempljev. A v najnovejšem času je poljski kmet vsled delovanja narodnih delavcev stopil na ono pot, ki v resnici dela preglavice vladi in Nemcem beli lase — krenil je na pot „abstinence“ — dal je namreč slovo svojej izvoljenki in ljubljenci „vodki“. V prav mnogih krajih nahajamo danes „društva proti žganjepitju“ in ta društva čudovito vplivajo na ves družabni sistem, na socialni razvoj poljskega kmeta. V vaseh, kjer se je prej čulo ob nedeljah ono zamolklo kričanje iz raznih zaduhlih beznic in kjer je vidno bogatel kak pritepeni Žid, a narod lezel v pogubo, — v teh vaseh stoje sedaj te beznice prazne in kmet se zbira sedaj raje v raznih društvi, kjer se rešuje na podlagi ustmenih in pisanih oziroma tiskanih poročil lokalna kakor tudi svetovna politika. Marsikateri kmet, ki je prej stal na robu svojega groba, si sedaj veselja mane roke, češ, svet je še tudi zame vstvarjen.

Poljski delavec je vsled svojih lastnostij — vsled svoje skromnosti in vstrajnosti povsod dohrodošel, in nemški veleposetniki obdelujejo svoja posestva večinoma le s poljskimi težaki, kajti oni so boljši delavci kakor pa nemški. In ker je

simplih bogoslovnih pripravnic in da se potisnejo v izgajališča nezdravega svetohlinstva.

Tudi tega ne bomo nikdar pripustili, da se one večne resnice, ki obstojijo v kljub sv. pismu in papeževim enciklikam, razlagajo naši mladini na ljubo nраво-verski vzgoji, po kroju kakšne konfesije urezane, meglene in otemnele. Malemu slovenskemu narodu, ki se hoče ohraniti, in ki bi se tudi udeležil v skromni obliki velikega konkurenčnega boja narodov, želimo za bodočnost prosvetljene generacije; vsled tega ne pri-pustimo, da bi naše srednje šole tako globoko padle, da ne bi ničesar drugega vzgojevale, kakor potuhnjence in kleč-plaznike, ki bi se ravnokar omenjenega konkurenčnega boja z nobenim drugim sredstvom ne mogli udeležiti kakor z moli-tvenikom.

Učna uprava in klerikalne zahteve.

Kar nas pri tem napolnuje s skrbmi, je dejstvo, da prihaja državna naučna uprava klerikalnim željam na pol poti nasproti, vsaj na Kranjskem je tako. Gospoda moja, ne varajmo se. Naša naučna uprava se je začela povračati k vzgojnemu načelom konkordatne dobe! Pečat svetohlinstva se zopet pritiska našim srednjim šolam in veroučitelje se dela z državno voljo za vodilne osebe na teh zavodih. Gospod Hagenhofer, Vi se smejete; toda na Kranjskem je tako, smejte se kolikor se hočete.

V Avstriji se sučemo zopet enkrat na krivi sledi, ker se smatra, da more le katolicizem Avstrijo rešiti. (Pritrjevanje.) Gospoda moja! Katoliška vera, najsi tudi prestavlja gore, državnih dolgov ne poplača. (Veselost.)

Česar potrebujemo, je samostojno misleč, izobražen naraščaj, in kar smemo zahtevati od naših srednjih šol je, da nam vzgoji tak naraščaj. Toda zelo se bojim, da bo kmalu prišlo tako daleč, da nas srednje šole ne bodo zalagale z drugim, kakor z redovniškimi dečki, ki bodo hlinili pobožnost, klečplazili pred duhovniki in ne bodo imeli zmožnosti, se navduševati za višje ideje in namene.

S takim naraščajem naj se potem izkoplje slovenski narod iz duševne sužnosti, v kateri sedaj tiči? Vidite, gospoda moja, tukaj se gre za vprašanje obstoja in življenja

slovenskega ljudstva. In tu naj bi mi svobodomiselniki ne postali nervozni, ako se pri nas namenoma dela na katoliziranje državnih učnih zavodov? Tu imajo na primer Uršulinke v Ljubljani privatno učiteljsko. Slabotna rastlinica, kakor so povečini vsi enaki zavodi, ki jih vodijo pobožne nune. Toda kranjski deželni šolski svet se je požuril, predlagati pri naučnem ministrstvu pravico javnosti za to skrajno nepotrebno in enostransko učilišče in uverjen sem, da prispe ta pravica javnosti, če že ni, prav kmalu, ker se pač pri naučnem ministrstvu ravna po načelu, da se samostanom, prelatom in enakim faktorjem ne sme nikdar ničesar odreči.

Nune dobijo učiteljske, škof svojo katoliško ekstragimnazijo! Kaj preostane potem za ljudstvo? Omejenost za vse večne čase! Gospoda moja, takozvano katoliziranje državnih učnih zavodov ni za Kranjsko prazna beseda. Hoče se ga imeti, in sicer se ga hoče imeti od zgoraj. In v tem je velika nevarnost! To se kaže med drugim tudi pri imenovanju učiteljstva. Popolnoma javno je, da se ozira naučna uprava pri teh imenovanjih na versko-nраво-mišljenje. To versko-nраво-mišljenje se pri nas mnogo zlorablja, najbolj seveda pri kompetencah! In pri tem se ne da tajiti, da smejo pri nas osebe klerikalnega mišljenja mnogo zanesljiveje računati na nameščenje, kakor osebe, ki ne prikrivajo svojega svobodomiselnega prepričanja. Ako je prosilec vrhutega duhovnik, niti ne more propasti.

Izgled: Tu imamo gimnazijo v Kranju na Gorenjskem, ki mora mnogo trpeti pod prenapetostjo klerikalnega ravnatelja. Ta mož, čigar kvalitete so v ostalem precej skromne, si je vbil v glavo, sestaviti svoj učiteljski zbor iz samih priznanih rimskih pristašev. In naučna uprava mu gre pri tem prav rada na roko. Pred nedavnim je prišlo v Kranju eno učno mesto v popolnitev. Na zavodu je bil ubog vrag, ki je deloval v Kranju že približno štiri leta kot suplent. In služba ubogega suplenta gotovo ni taka, ki bi mogla vzbujati posebno veselje v življenju.

Sklepalo se je tedaj, da razpisana služba ne bo ušla temu suplentu, ker je spadala v njegovo stroko, posebno ker je isti — ako se prav spominjam — doktor filozofije in vrhu-

poljski kmet v vseh življenskih potrebah jako skromen, preboli in pretrpi veliko lažje razne gospodarske kalamitete kakor pa njegov ošabni sosed Nemec. Vrhutega se je pričel poljski kmet jako živo zanimati za racijonelno obdelovanje svojega posestva in poljski kmet pazno zasleduje vsak napredek v gospodarstvu, katerega skrbno vporabi takoj, ako le mogoče, pri svojem delu. In ravno ono „ubijanje nemške kulture“ storilo je poljskega kmeta dovezetnega za kulturni napredek sedanjega časa in ravno ta kulturni razvoj je vstvaril v Poljakih takoimenovani „srednji stan“, ki se rekrutira iz raznih večjih in manjših trgovcev in rokodelcev. Ti trgovci in rokodelci so raztreseni v precejšnjem številu skoro po vseh večjih in manjših mestih vzhodne Nemčije, ki žive prav vdobno življenje, kajti oni so postrežljivi, inteligentni in jako sposobni.

Najmogočnejši probujevalni faktor v Poljaki je pa časopisje in to kaj vrlo napreduje, kar pripoznavajo vže tudi Nemci. Pred 10—15 leti je bilo poljsko časnikarstvo še na jako nizki stopinji in vlada se takrat ravno ni posebno oziralo na to časopisje, a danes, ko je ni skoro rodbine, ki bi ne imela tega ali onega časopisa naročenega, se ima pa boriti ravno časopisje z velikanskimi težavami, ki jih stavi brezobzirna nemška vlada. Vsak količkaj svobodnejše pisan članek zapade strogi cenzuri in proti odgovornemu uredniku

se prično dolgotrajna preganjanja. Seveda, kar si Poljaki ne upajo obelodaniti doma, roma v Ameriko in od tam nazaj v Evropo, kajti poljsko časopisje je ravno v Ameriki na jako visoki stopinji, ondi izhaja namreč nad 50 poljskih časnikov, med temi 5 dnevnikov.

Jako važna mesta zavzemajo v poljske probujenosti razni domoljubni možje, ki mnogokrat stoje na jako visokej stopinji izobrazbe in ki zavzemajo prav odlična mesta v raznih državnih službah.

Nikakor ne moremo prezreti še nekega — reči smemo veselega pojava — v nemškem poljskem narodu, pričel se je namreč demokratizovati! Obrnil je hrbet takoimenovani „šlahti“ ter nastopati samostojno, kajti na podlagi zgodovinskih resnic je spoznal, da mu je bila ravno ta za narod tako „navdušena šlahta“ največji grobokop in glavni povzročitelj sedanjega suženjstva. In tok demokratizma postal je že precej deroč, kajti pri zadnji državnozborni volitvi je nastopila ta stranka z lastnimi kandidati, kateri so pa — propadli. Tej stranki priganja vsak dan novih pobočnikov tudi dejstvo, ker mnogo poljskih plemenitašev, — zgodovinsko — važnih — imen čisto zanemarja poljskega kmeta in ti plemenitaši žive kaj udobno življenje ali v Berlinu ali pa v kakem tujem večjem mestu, na svojega podanika spomni se pa le ob času volitev ali pa

tega še prav dobro kvalifikovan. Razun tega se je, kakor rečeno, ubijal že nekaj let na tem zavodu v Kranju. Vkljub temu je predlagalo ravnateljstvo primo loco za izpraznjeno mesto nekega povse še mladega duhovnika iz Ljubljane, in to edino zaradi tega, ker domači prosilec v svojem zasebnem življenju ni skrival pri raznih prilikah svojih svobodomiselnih nazorov. Službo je seveda dobil mladi duhovnik! Ko sem potem, ne da bi bil govoril ali dopisoval s propadlim kandidatom — osebno ga niti poznal nisem — javno ožigosal ta slučaj kričeče krivice v našem svobodomiselnem glasilu, zamerili so to v naučnem ministrstvu, kateremu je najbrže gimnazijski ravnatelj stvar ovadil, zelo hudo. Očitno se je nameravalo mladega moža, čegar zadeva je prišla brez njegove in le vsled moje krivde v javnost, v njegovi eksistenci kratkomalo uničiti, pri prihodnji kompetenci ga istotako niso imenovali, in naučno ministrstvo je pustilo raje službo nepopolnjeno, kakor da bi bilo imenovalo svobodomiselnega kandidata. (Čujte!)

Na srečo so me potem poslali kot zastopnika deželnega odbora v deželni šolski svet kranjski, in napeti sem moral vse sile, da sem jih prepričal na zgoraj, da ne more omenjenega kandidata zadeti najmanjša krivda zaradi onega priobčenja v „Slov. Narodu“. Pozneje je bil imenovan, kar tudi s tem konstatujem.

Škofovi zavodi.

Sovraštvo zoper srednjo šolo kaže naš knezoškof naravnost na fanatični način javno, posebno v svojih pastirskih pismih, v katerih zastruplja ljudsko mnenje; isti je podvzel — in o tem sem že enkrat govoril v zbornici — da sezida za ves slovenski narod velikansko privatno gimnazijo na ljubljanskem polju; stvar se zveže s katoliškim konviktom, in najboljši in najizvrstnejši mladeniči iz vseh pokrajin naj bi dobili po možnosti brezplačni sprejem. Vzgoja bo katoliška, pretirano katoliška, tedaj nespametna, in znanje, ki se bo podajalo na tem zavodu, bo škofijsko, tedaj polovičarsko znanje!

Lahko si predstavljate, gospoda moja, da mi, v kolikor pripadamo svobodomiselni stranki, mislimo le s strahom, kako

uničujoče bo vplival tak zavod, ako se res uresniči, v krogih slovenske inteligence. Nikakor ni potrebno to posebej povdarjati.

Surova stavba tega Zwinger-ja slovenskih duhov je že zgotovljena. Le sredstva so, hvala Bogu, pošla! Stavba bo morda do svoje zgotovitve veljala 1,500.000 K, letni zdržujoči stroški se z 150.000 K ne računajo previsoko.

Pokritja tedaj ni, in zatekati se mora k edino možnemu sredstvu: k pobožnemu beračenju! Pri nas se vsaka stara ženska, ako berači, vsak brezposelni delavec, ako se obrne mimogrede na javno dobrosočje, brez usmiljenja zapre; na Kranjskem pa je smel postati knezoškof ob radostnem pritrjevanju vlade prvi „fehtbruder“ v deželi.

S tem privoljenjem je izročila pred vsem revne ljudske sloje za stoletje najgršemu izkoriščanju; oškodovala pa je tudi škofovo stališče zelo močno, kajti škof, ki čisto javno preži za zadnjim vinarjem ubogega moža, je za stalnost nezdržljiv, in že v naprej se da proračuniti moment, ko bo padel do karikature škofa.

No, izkoriščanje ljudstva se ne da več zabraniti, ko je k njegovi organizaciji ponudila enkrat vlada svojo roko. Toda knezoškof ljubljanski hoče v prilog svojim muham, v prilog svojemu takozvanemu katoliškemu gimnaziju ljudski možniček do dna izberačiti, hoče tudi — in zopet s pomočjo vlade — dobro situirane in dobro findirane škofove posesti na škodo svojim naslednikom na nečuvven način izrabiti. Tu naj se pred vsem opustošijo prekrasni gozdovi škofove graščine v Gornjemgradu.

Nič kot goličave hoče knezoškofijska milost zapustiti svojim naslednikom na ljubljanskem škofijskem prestolu, prebivalcem Savinjske doline pa plohe in povodnji. Da se štajerski zastopniki proti temu ne branijo, mi je neumevno, posebno ker jih slišim toliko jadicovati o vodnih poškodbah v Savinjski dolini! Kakor rečeno, ne le graščina Gornjigrad, temuč tudi nepremična last knezoškofijskih nadarbin na Kranjskem se hoče potratiti za nepotrebno katoliško gimnazijo. Škofijski dvor ima v Ljubljani in ljubljanski okolici zelo lepa posestva, ki bodo, po parcelah razprodana, gotovo vrgla skupička 400.000 K.

ob času „trgatve“ — kadar mu mora oskrbnik preskrbeti kaj „cvenka“.

In ravno propadanje takih veleposestev bode imelo za okrepčenje poljske zavesti in poljske samostalnosti dobre posledice, kajti zadolženi „šlahtiči“ prodajajo kosoma svoja posestva manjšim kmetom in ti si s tem utrjujejo svojo eksistenco, da jim ni treba iti „s trebuhom za kruhom“.

Oglejmo si sedaj nekoliko oni nemško-brutalen aparat, ki dela iz Poljakov Nemce. Lahko se trdi, da ta aparat — čeravno si ga je izmislil železni Bismarck — kaj slabo funkcijonira. Nemci so veliko upanja imeli v tako imenovano „naseljevalno komisijo“. Pač je izdala v kratki dobi svojega obstanka nad 100 milijonov mark, a vspeha ni imela onega, kakršnega so pričakovali nje ustanovitelji. Ta komisija rešila je marsikaterega za „narod navdušeno zadolženega“ „šlahčiča“ iz židovskih krempljev s tem, da je kupila njegovo „veleposestvo“, a to je prišlo v roke nemškemu naseljencem, a ti so slednjič prodali tako parcelirano posestvo poljskemu kmetu, ker nemškega naseljenca je gnalo domotožje v njegovo domovino. Istina je, da pride mnogo nemških rodbin v čisto poljske kraje, a marsikak Poljak v čisto „švabske“ pokrajine, vendar so vspehi te „naseljevalne komisije“ jako malenkostni, ako se še vpoštevata dejstvo, da so taki priseljeni

posestniki izročeni kolikor toliko milosti in nemilosti poljskega prebivalstva, kajti svoja posestva morajo obdelovati edino le s poljskimi težaki, a poljski kmet obdeluje svoja posestva s svojo družino, kajti med Poljaki so pač redke rodbine, ki bi štele le 4 do 6 glav, najččešče so obdarovane poljske rodbine z mnogobrojnimi drobižem 8 do 12 glav. In to nekaj izda!

Pravi uspehov tudi ne more doseči ona učna metoda v nemško-poljskih šolah, o kateri je „Učit. Tovariš“ že itak obširneje poročal, kajti vzgojevalni faktorji, o katerih smo govorili v tej razpravi, so mogočnejši in vplivnejši kakor vse „wrzezsenske učne metode“. In trditi smemo, da je ravno ona nemška brutalnost, ki se je pokazala tako drastično ravno pri gnezenski obsodbi, kakor tudi rezek govor kancelarja Bülowa — storila več za probujo poljske zavesti, kakor petdeset agitatorjev. To dejstvo pripoznavajo sami Nemci, in radi bi zbrisali to zadevo iz svetovnega pozorišča ter se upognili poljskim zahtevam radi učnega jezika, a sram jih je pred — javnostjo — pred svetom.